

Так понятое гуманитарное образование означает созидание личности как творца своей жизни и своей судьбы. И в этом случае его задача – не просто готовить молодых людей к жизни в обществе, давая для этого им необходимый минимум информации о нем, а прежде всего – к субъективной деятельности. Именно «быть» подводит молодого человека к осознанию специфичности себя как существа, обладающего свободной волей и, следовательно, ответственностью. Рассмотренные под этим углом зрения задачи гуманитарного обучения выступают и как задачи нравственные. Проблема «быть» органически предполагает поиск ответа на вопросы: «Кем быть?», «Каким быть?», «Во имя чего быть?», «Как поступать, чтобы быть?» и т.п. Логотип «быть» предполагает решение проблемы свободы самоопределения, моральности выбора. И лишь с учетом нравственной составляющей гуманитарное образование способно наиболее адекватно приобщить личность к языку человеческой культуры, способствует осознанию действительности как «мира людей».

«Быть» – это предпосылка индивидуализации и модернизации личности, ее открытости новой практике, самостоятельности участия в социальной и политической жизни. Это может быть таким стержнем жизненной перспективы, который придаст оптимистическое мировосприятие, уверенность в своих силах, свяжет мечты с реальной практической деятельностью по их воплощению. И это наиболее важно, ибо «личность сильна постольку, поскольку она деятельна. Обладание чем бы то ни было силы не дает...»[7].

1. Шарден Т. Феномен человека. – М., 1987. – С.38
2. Асмолов А.Г. Психология личности. – М., 1990. – С.107
3. Шопенгауэр А. Избранные произведения. – Ростов н Д., 1997. – С.327
4. Кон И.С. В поисках себя. – М., 1984. – С.138
5. Бердяев Н.А. Смысл истории. – М., 1990. – С.33
6. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С.521
7. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1989. – С.218

О.М.Полухіна,
канд. істор. наук
(м.Миколаїв, Україна)

З ДОСВІДУ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВОГО НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ІСТОРІЯ СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ»

Кілька років тому в навчальних планах деяких вузів і факультетів, зокрема, в Миколаївській філії КНУКіМ, з'явився абсолютно новий курс «Історія світової цивілізації». Специфіка даного курсу полягає в тому, що він зосереджує увагу слухачів не на описі зовнішніх проявів ходу історичного процесу – окремих подій, фактів, дат, що вже мали місце в минулому, а на

спробі дослідити загальну схему, виявити глибинний смисл історії, її внутрішню логіку. «Історію світової цивілізації» можна ще назвати курсом філософії історії (або історіософії). Конструкції філософії історії – це завжди моделі-ідеалізації, або візії, співставлення з якими реальних подій дозволяє ясніше зрозуміти сутність останніх. Основна мета вказаного курсу – сформуванати в студентів цілісне концептуальне бачення процесів розвитку людського суспільства (через класифікацію та співставлення основних типів соціальних систем, виявлення можливих, але не здійснених варіантів історичного розвитку і т.д.), підвести їх до розуміння найглибших причин історичної дії, побудити до визначення й перевірки на історичному матеріалі різних (відбитих в спеціальній літературі, а також власних) поглядів на уроки історії. Запровадження такого підходу дозволяє реалізувати прогностичну функцію дисципліни, оскільки розуміння закономірностей і тенденцій розвитку загальносвітової та локальних цивілізацій створює сприятливі можливості для **передбачення змін й перспектив у майбутньому**. Це особливо важливо в сучасну перехідну епоху, коли кардинально змінюється траєкторія розвитку суспільства, стрімко прискорюються темпи змін в нашому житті, й кожна людина стоїть перед відповідальним вибором своєї системи цінностей і правильного шляху в завтрашній день. Слід, мабуть, одразу ж чітко визначитись, що формування світоглядних, культурно-ціннісних орієнтирів є провідним функціональним призначенням курсу «Історія світової цивілізації» на неісторичних факультетах, що спричинює певні особливості у його викладанні на відміну від історичних факультетів, де акценти мають бути розставлені інакше, оскільки там мова йдеться про оволодіння майбутнім спеціалістом своїм основним фаховим інструментарієм.

Дійсна реалізація навчально-виховного потенціалу вузівського курсу у величезній мірі залежить від рівня його методичного забезпечення. Щодо «Історії світової цивілізації» то, на сьогоднішній день, бракує навчальної (саме!) літератури. В Україні в якості основної пропонується книга Ю.Павленка «Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства» (К.: Либідь, 1996). Її визнано одним із кращих посібників серед поданих на конкурс, організований Міністерством освіти України та Міжнародним фондом «Відродження» в рамках програми «Трансформація гуманітарної освіти в Україні». В передмові до посібника доктор філософ. наук С.Кримський визначає його «науковим доробком неординарного гатунку» (С.4). Та попри всі безперечні позитивні якості вказаного видання, останнє є, скоріше, традиційною науковою монографією, ніж навчальною книгою («глуха» текстівка, складні формулювання, недостатньо чітке й виразне структурування матеріалу, невикористаність багатьох сучасних можливостей методичного й технічного редагування, нерівнозначне опрацювання всіх складових частин загальної концепції соціокультурного розвитку людства – іноді зайва деталізація початкових етапів й доволі схематичне відбиття наступних етапів і т.інш.).

В перелік рекомендованої для студентів навчальної літератури ми включаємо також посібник Ю.Яковця «Історія цивілізацій» (2-е изд. – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997). Ознайомлення з ним, між іншим, цікаве й тим, що створює уявлення про аналогічні тенденції розвитку вищої освіти в Росії. З нашої точки зору, добре зарекомендували себе також бібліотечні заняття з використанням іноземних видань високої поліграфічної якості, таких як: Миллард Энн. Атлас древнего мира: Иллюстрированный атлас цивилизаций далекого прошлого. – Лондон. – Нью-Йорк. – Штутгарт – Москва: Дорлинг Киндерсли, 1996; Всемирная история в иллюстрациях: Древние цивилизации. (История мира от первых охотников-собирателей до расцвета Древней Греции) – М.: Слово/Slovo, 1994. – Т.1; Всемирная история в иллюстрациях: Рим и древний мир. (История мира от основания Рима до расцвета древних цивилизаций Китая и Индии). – М.: Слово/Slovo, 1994. – Т.2; Древние Египет и Греция: История римского народа. – М.: Терра-Терра, 1998. – Кн. 3-4; Древние цивилизации: От континента к континенту. – М.: Терра-Терра, 1998. – Кн. 5-6; Хроника человечества / Сост. Бодо Харенберг. – М.: Большая энциклопедия, 1996 и др.

Звичайно, вказані видання жодним чином не можуть замінити базового підручника чи посібника з відповідним викладом теоретичного змісту дисципліни. Проте, їх використання у якості додаткової літератури є дуже корисним, зокрема, через насиченість чудовим ілюстративним матеріалом, блискучим відеорядом, наявність якого значно підвищує методичний рівень навчальної літератури.

При підготовці курсу лекцій з вказаного предмета основну увагу нами було приділено таким аспектам:

- сутність поняття «цивілізація». Різноманітність визначень цивілізації як відображення складності й багатозначності самого її феномена. Співвідношення понять «цивілізація» і «культура»;

- основні стадії (історичні епохи) соціокультурного розвитку людства від минулого до сьогодення, їхня загальна характеристика;

- відмінність (розмежування) соціокультурних основ східного та західного шляхів цивілізаційного розвитку. За іншим визначенням – відмінність колективістичного та індивідуалістичного типів людського суспільства (див.: Івин А.А. Введение в философию истории – М.: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 1997), що, на наш погляд, є досить доречним, оскільки, наприклад, так званий захід демонстрував не тільки яскраве втілення індивідуалізму, а й такі суспільні форми, як середньовічний помірний колективізм й сучасний тоталітарний колективізм в його нацистському варіанті;

- особливості співвідношення вказаних вище типів (або шляхів) соціокультурного розвитку на стадії індустріальної цивілізації;

- специфіка розвитку євразійського регіону й України в контексті світового цивілізаційного процесу;

– глобалістична проблематика сучасності, зокрема, суперечливість впливу вестернізації на перебіг цивілізаційних процесів за умов дедалі гострішої кризи техногенної цивілізації;

– питання про “кінець історії”.

Навіть простий перелік вище зазначених аспектів робить зрозумілою необхідність глибокого опрацювання методичного питання про ефективне використання потенційних можливостей системи міжпредметних зв'язків історіософії з цілим рядом інших дисциплін, зокрема, таких, як релігієзнавство, українська та зарубіжна культура, вітчизняна та всесвітня історія, історія філософії і т. ін. Дуже цікавим й доцільним, на наш погляд, є порушення хоча б в постановочному плані питання про структурно-модульну систему викладання блоку гуманітарних дисциплін як чинник цілісної гуманітарної освіти.

О.М.Руденко

(м.Миколаїв, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЦІЛІСНОСТІ КУЛЬТУРИ ТА ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Загострення уваги на актуальних проблемах сьогодення пов'язане зі вступом людства в ХХІ ст. Постають питання про значення і плідність розвитку людської цивілізації, прогнози щодо її долі, проблеми екологічної, соціальної, політичної криз та варіанти виходу з них. Різноманітність у проектуванні майбутнього вражає гамою настроїв – від занадто оптимістичних до відверто есхатологічних. Як правило, оптимістичні настрої пов'язані з подальшими науково-технічними досягненнями, які досить швидко реалізують найсміливіші фантазії, вирішують усі проблеми. Песимісти вбачають основну загрозу подальшому існуванню людини саме у прогресі «по-технічному», звертаючи увагу, насамперед, на духовну, світоглядну кризу сучасної людини, яка творитиме ХХІ ст. Ця світоглядна криза пов'язана з відсутністю цілісної культури, втратою її єдиного духовного змісту.

Сучасний погляд на світ – механістичний. Механістично орієнтоване суспільство надіає духовним змістом лише деякі галузі життя або пізнання. З однієї сторони, науково-технічні досягнення відкрили для людства можливість створення щасливого життя для всіх людей планети, але через загальну відсутність узгодження суспільства і людини подальший науково-технічний прогрес може не те що не покращити, а призвести до зникнення людини як виду. Швидкий технічний розвиток спричинив втрату когерентності різних галузей людського знання, його цілісності, відтіснив «духовність», «дух» в окремих пластах духовної культури. Пізнавальне та проектне моделювання людини, як тілесної істоти, робить великі успіхи, але якщо при цьому